SOCJOLOGIA MEDYCYNY W POLSCE Z PERSPEKTYWY PÓŁWIECZA

NURTY BADAWCZE, NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA, PERSPEKTYWY ROZWOJU

Praca zbiorowa pod redakcją
Antoniny Ostrowskiej i Michała Skrzypka

Wydawnictwo IFiS PAN

SOCJOLOGIA MEDYCYNY W POLSCE Z PERSPEKTYWY PÓŁWIECZA

NURTY BADAWCZE, NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA, PERSPEKTYWY ROZWOJU

Redakcja naukowa
Antonina Ostrowska i Michał Skrzypek

Wydawnictwo IFiS PAN
Warszawa 2015

Publikacja dofinansowana została ze środków PTS

Recenzja wydawnicza
Prof. dr hab. Maria Libiszowska-Żółtkowska

Redaktor
Barbara Gruszka

Projekt okładki
Joanna Moraszczyk

Copyright © by Authors and Wydawnictwo IFiS PAN

ISBN 978-83-7683-094-0

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Żadna część niniejszej publikacji nie może być
reprodukowana, przechowywana jako źródło danych
i przekazywana w jakiejkolwiek formie zapisu bez pisemnej zgody
posiadacza praw.

Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72, tel. (22) 65 72 861
e-mail: publish@ifispan.waw.pl
www.ifispan.waw.pl

Wstęp

Oddawana do rąk czytelników monografia pomyślana została jako rekapitulacja dokonań socjologii medycyny w Polsce przez 50 lat od formalnej instytucjonalizacji subdyscypliny, czyli z powołaniem w roku 1964 z inicjatywy Magdaleny Sokołowskiej (1922–1989) Sekcji Socjologii Medycyny Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (obecnie funkcjonującej w strukturach PTS pod nazwą „Sekcja Socjologii Zdrowia i Medycyny"[1]). Autorzy rozpraw zamieszczonych w niniejszym tomie nie ograniczają się jednak wyłącznie do prezentacji *state of the art* poszczególnych nurtów badawczych współtworzących pole badań naszej subdyscypliny, ale wskazują perspektywy dalszego rozwoju socjomedycznej problematyki badawczej w Polsce, uwzględniając szeroki, dwupłaszczyznowy układ referencyjny socjologii medycyny, współtworzony przez socjologię ogólną i specyficzne dla niej problemy badawcze, a jednocześnie w znacznej mierze współkształtowany przez zapotrzebowania medycyny i zdrowia publicznego. Zestawienie prezentowanych w tym tomie socjomedycznych nurtów badawczych nie jest z pewnością wyczerpujące, przede wszystkim z racji ograniczeń wydawniczych, ale także dlatego, że nie wszyscy zaproszeni przez nas uczeni mogli (zechcieli) włączyć się do naszego projektu wydawniczego. Szeroki zakres prezentowanej problematyki i sposób jej opracowania pozwala nam jednak wyrazić zdecydowane przekonanie, że monografia spełni rolę kompendium prezentującego dokonania polskiego środowiska socjomedycznego i strukturę pola badawczego subdyscypliny, a pokazując powiązania i wielokierunkowe oddziaływania szczegółowych socjomedycznych wątków badawczych,

[1] Zob. http://www.pts.org.pl/strona/pl/200/sekcja-socj-zdrowia-i-medycyny; http://www.pts.org.pl/strona/en/200/section-for-health-and-med-sociol (dostęp 27.10.2014 r.).

spełni rolę konsolidującą środowisko naukowe polskich socjologów medycyny.

Lektura rozpraw zawartych w niniejszym tomie oraz ich baza bibliograficzna dokumentuje genezę problematyki badawczej, podejmowanej na terenie polskiej socjologii medycyny, wskazując na inspirujący wpływ inicjatyw naukowo-badawczych podejmowanych przez Magdalenę Sokołowską oraz zgromadzony wokół Niej zespół badawczy. Polskie środowisko socjomedyczne zawdzięcza profesor Sokołowskiej nie tylko instytucjonalne[2], ale także naukowe podstawy uprawiania subdyscypliny w tym sensie, że wiele wskazywanych i podejmowanych przez Nią problemów badawczych znalazło kontynuację w postaci rozbudowanych nurtów analitycznych, kontynuowanych niejednokrotnie w ciągu całego okresu istnienia socjologii medycyny w Polsce. Naukowa biografia oraz dokonania Magdaleny Sokołowskiej są dobrze znane w polskim środowisku socjomedycznym za sprawą szeregu publikacji, które ukazały się m.in. w ostatnich latach z okazji 20. rocznicy jej śmierci. Ograniczymy się tylko do podkreślenia tego, że uznanie dla dokonań twórczyni polskiej socjologii medycyny wykracza poza kontekst nauki polskiej: jest ona zaliczana do elitarnego grona współtwórców światowej socjologii medycyny (np. przez Andrew Twaddle'a, obok Marka Fielda, Dereka Gilla, Vincente'a Navarro i Johna Butlera)[3]. W niniejszym tomie nie poświęcamy osobnego rozdziału Magdalenie Sokołowskiej, jesteśmy bowiem przekonani, że o Jej znaczeniu dla polskiej socjologii medycyny wystarcza-

[2] Por. np. M. Sokołowska, *My Path to Medical Sociology*, w: R. H. Elling, M. Sokołowska (eds.), *Medical Sociologists at Work*, Transaction Books, New Brunswick, New Jersey 1978, s. 289–308; M. Sokołowska, *Powstanie i rozwój socjologii medycyny w Polsce*, w: M. Sokołowska, J. Hołówka, A. Ostrowska (red.), *Socjologia a zdrowie*, PWN, Warszawa 1976, s. 309–338.

[3] A.C. Twaddle, *From Medical Sociology to the Sociology of Health: Some Changing Concerns in the Sociological Study of Sickness and Treatment, w:* T. Bottomore, S. Nowak, M. Sokołowska (red.), *Sociology. The State of the Art*, Sage Publications, London–Beverly Hills 1982, s. 356.

jąco wyraźnie zaświadczają prezentowane w niniejszym tomie syntezy nurtów badawczych, podejmowanych na terenie subdyscypliny po roku 1964.

Inicjatywa napisania tej książki zrodziła się podczas Jubileuszowej Sesji Naukowej, zorganizowanej w ramach współpracy Sekcji Socjologii Zdrowia i Medycyny PTS oraz Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk z okazji 50. rocznicy powołania Sekcji Socjologii Medycyny PTS. Obrady tej ogólnopolskiej konferencji naukowej, które miały miejsce 30 maja 2014 roku w Warszawie pod hasłem „50 lat socjologii medycyny w Polsce – nurty badawcze, najważniejsze osiągnięcia, perspektywy rozwoju", były poświęcone prezentacji panoramy dokonań polskiego środowiska socjomedycznego. Książka nie jest jednak dokładnym odzwierciedleniem treści prezentowanych podczas konferencji, zawiera bowiem także opracowania napisane specjalnie z myślą o publikacji w niniejszym tomie, a także nowe ujęcia, zainspirowane podejmowanymi w toku obrad dyskusjami.

Współcześnie podejmowane próby podsumowań dokonań socjologii medycyny zwracają uwagę na narastające zróżnicowanie socjomedycznej problematyki badawczej. Na przykład w roku 1995 Sol Levine, jeden z czołowych amerykańskich socjologów medycyny zwrócił uwagę na narastającą „fragmentację [socjologii medycyny – A.O., M.S.], towarzyszącą [jej] zróżnicowaniu" (*fragmentation that accompanies diversity*)[4]. Także inni przedstawiciele naszej subdyscypliny upatrują jej specyfiki w wielości aplikowanych podejść teoretycznych i metodologicznych, a także w jej eklektycznym charakterze[5]. Przywołanej refleksji Sola Levine'a towarzyszył postulat „twórczej integracji" na terenie subdyscypliny, polegającej na wymianie poglądów wśród

[4] S. Levine, *Time for Creative Integration in Medical Sociology*, „Journal of Health and Social Behavior" 1995, Extra Issue, s. 1–4.

[5] Por. np. D.A. Matcha, *Medical Sociology*, Allyn and Bacon, Boston 2000, s. 25 i 398.

badaczy, podejmujących zróżnicowane problemy badawcze, aplikujących różne podejścia teoretyczne i metodologiczne[6]. Wydaje się, że gromadząc w jednym miejscu rozprawy wiodących przedstawicieli tak wielu zróżnicowanych, socjomedyczych nurtów analitycznych, spełniamy postulat Sola Levine'a.

W kontekście niehomogenności prezentowanej problematyki badawczej medycyny niełatwy jest wybór klucza porządkującego rozprawy zawarte w niniejszym tomie. Naszym zdaniem układają się one w dwie grupy problemowe: z jednej strony mamy zbiór opracowań dotyczących różnych aspektów poznawczej tożsamości subdyscypliny, które zamieściliśmy w części pierwszej tomu, zatytułowanej „Socjologia medycyny – geneza, funkcje, przedmiot". Mieszczą się tu opracowania opisujące proces kształtowania się specyfiki *cognitive identity*[7] subdyscypliny, a także jego efekty końcowe w postaci podejmowanej problematyki badawczej, sposobów kooperacji z partnerami w badaniach, czy wreszcie wskazania jej funkcji i zastosowań na terenie medycyny, zdrowia publicznego czy polityki zdrowotnej, przy czym cennym dopełnieniem analiz o takim profilu jest spojrzenie z perspektywy nestorów polskiej socjologii medycyny. Z kolei część druga obejmuje prace będące syntezą szczegółowych nurtów badawczych z zakresu socjologii choroby oraz socjologii niepełnosprawności, przy czym warto odnotować silną obecność na tym terenie badań odwołujących się do założeń socjologii interpretatywnej, eksplorujących różne aspekty perspektywy osób chorujących przewlekle i niepełnosprawnych.

Podsumowując można stwierdzić, że rozprawy opublikowane w niniejszym tomie zaświadczają o żywotności oraz znaczącym potencjale badawczym socjologii medycyny w Polsce, a także pozwalają kreślić optymistyczny scenariusz dalszego rozwoju subdyscypliny.

[6] S. Levine, *Time for Creative Integration in Medical Sociology*.

[7] R. Merton, *Author's Preface*, w: tenże (red.), *The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations*, edited and with an Introduction by Norman W. Stroer, University of Chicago Press, Chicago and London 1973, s. ix.

Redaktorzy tomu składają serdeczne podziękowanie autorom opublikowanych w nim rozpraw. Osobne podziękowania składamy pracownikom Wydawnictwa IFiS PAN, których pracy zawdzięczamy w znacznej mierze ostateczny kształt tej publikacji.

Antonina Ostrowska
Michał Skrzypek